

ARON PUMNUL AND ROMANIAN ORTOGRAPHY

Dumitru Draica

Assoc. Prof., PhD, University of Oradea

Abstract: In the first half of the 19th century, Aron Pumnul was one of the most important scholars of the Romanian people, who engaged in many activities regarding the Romanian language and literature. He was the adept of the Latin ideas, Latin literary works, he identified the Romanian language with the Popular Latin one, considering that Romanian was in fact a dialect of the Latin language. His orthographical system oscillated between tempered etymology and inconsistent phonetics, unfortunately ignoring the evolution of the language, talking about developing and perfecting these on the basis of some phonetic laws, which were already old: the generalization of phonetic alterations, enriching the language using the main internal means..., proposing forms that were aberrant at times. Aron Pumnul remains in the history of the Romanian culture as one of the creators of Romanian literary history and a major representative of the Romanian linguistics. Like Ion Heliade Rădulescu, August Treboniu Laurian, Timotei Cipariu... he too is an important personality, whose works contributed at the developments of our culture and language, believing with fortitude in the growth of the Romanian nation through the cultivation of the national language, history and literature.

Keywords: phonetic orthography, Latin alphabet, Romanian dialects, Romanian orthoepy, Latin origin.

S-au împlinit, de curând, 150 de ani de la moartea lui Aron Pumnul, un nume de referință în istoria lingvisticii românești. Filolog, istoric literar, lingvist, profesorul lui Eminescu, Aron Pumnul s-a născut la 27 noiembrie 1818, în satul Cuciulata, în apropierea Făgărașului, județul Brașov, într-o familie de țărani iobagi, a murit la 12 ianuarie 1866, la Cernăuți, când abia împlinise 47 de ani. Numele originar a fost Aron Pumnea, și-a început studiile la Odorheiul Secuiesc, la vârsta de 14 ani și a continuat apoi la Blaj (unde i-a avut profesori pe George Barițiu și

Simion Bărnuțiu) și la Liceul piarist din Cluj (1841-1843). În 1843 este numit profesor de filozofie la Blaj și urmează teologia și filozofia, la Viena, la Institutul Teologic „Sfânta Barbara” (1843-1844), cu o bursă oferită de Episcopia din Blaj.

Aici urmează cursuri de istorie, drept, lingvistică romanică și îi citește pe Aristotel, Seneca, Spinoza, Voltaire, Rousseau, Kant... Se reîntoarce la liceul din Blaj și devine colaboratorul lui Timotei Cipariu, la înființarea ziarului „Organul luminărei, gazetă bisericească, politică și literară” (4 ianuarie 1847), devenit în mai 1848 „Organul Național”, primul ziar românesc cu litere latine, și „Învățătorul poporului” (1848), care a apărut numai câteva luni.

În timpul Revoluției de la 1848 este unul dintre organizatorii și mobilizatorii Adunării populare de la Blaj, este redactor al Proclamației, este urmărit și prins de autorități, evadează și trece munții în București, unde este numit „comisar de propagandă” de guvernul provizoriu, fuge și de aici și ajunge la Cernăuți; la sfârșitul lui noiembrie 1848 este redactor la ziarul „Bucovina”, care apărea în română și în germană, unde a publicat mai multe articole lingvistice, culturale și politice. La 22 februarie 1849, prin concurs, a ajuns profesor de limba și literatura română la Liceul german din Cernăuți, aici l-a avut elev pe Eminescu.

La Cernăuți, Aron Pumnul a fost primit de familia Hurmuzachi și a devenit colaborator la revista „Bucovina”, scoasă de Eudoxiu Hurmuzachi, în octombrie 1848. A adus cu el și atmosfera din Transilvania lui Șincai și Maior, „acea mândrie românească, acel fanatism pentru limba noastră strămoșească și trecutul glorios al poporului nostru de viță romanică...” Ocupând prima catedră de limba română din Bucovina, Aron Pumnul s-a identificat întru totul cu aceasta, concepând-o ca un mijloc de educare națională prin limbă și cultură. A fost interesat și de condițiile materiale ale elevilor lui, a obținut burse pentru aceștia din partea guvernului român și i-a îndemnat pe tinerii români să cultive limba, literatura și istoria națională.

Începuturile activității publicistice

Aron Pumnul a debutat ca publicist, în 1844, cu un studiu despre ortografia limbii române, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, iar în 1845 a scris primul studiu lingvistic, intitulat Literele corespunzătoare firei limbei rumânești, tot în „Foaie pentru minte...”, pentru ca în preajma Revoluției de la 1848 să publice studiul Viața națiunii române, dulceața limbei și a sintemântelor, în ziarul

„Învățătorul poporului”. În anul 1850 a scris *Convorbiri între un tată și fiul lui asupra limbei și literelor rumânești* (în care vorbește despre originea limbii române), *Neatârarea limbei rumâne în dezvoltarea sa și în modul de a o scrie*, a continuat cu *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni*, 1862, *Gramatica limbii române pentru școli medii*, 1864, apărută la Viena. I-au mai apărut, *Scurtă gramatică practică a limbii valahe*, 1869, și *Scieri filologice și de istorie literară*, 1889.

Aron Pumnul – lingvist și istoric literar

Capitolul cel mai cunoscut al activității sale publicistice este cel lingvistic, domeniu în care a formulat mai multe idei originale, unele eronate și bizare, din păcate, care i-au atras dezacordul multor confrăți. Studiile de lingvistică sunt fragmentare, pentru el lingvistica era o disciplină militantă ce trebuia să deștepte și să mențină trează conștiința poporului. A. Pumnul a încercat și o periodizare a istoriei limbii și literaturii române. Astfel, în *Elaboratul* său de concurs, pentru ocuparea postului de limba română la Liceul german din Cernăuți, intitulat *Scurtă privire asupra istoriei limbii românești*, stabilește următoarele etape în istoria limbii noastre: prima etapă, până la 1580, când nu s-au păstrat documente scrise; a doua, de la 1580 (când ar fi apărut prima carte românească) până la 1780, perioadă în care româna a pătruns în biserică, fiind tipărite multe cărți „trebuincioase”; a treia, de la 1780 (când apăruse *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, a lui S. Micu și Gh. Șincai, căreia A. Pumnul i-a acordat o atenție deosebită, și care marca afinitatea limbii române cu latina) până pe la 1848).

Limba română a continuat să se dezvolte, susținea el, datorită unor cărturari români de seamă: I. H. Rădulescu, T. Cipariu, Gh. Asachi, A. T. Laurian... Problema periodizării limbii va fi reluată de A. Pumnul în articolul *Curs de literatură românească*, când amintea despre următoarele perioade: prima, de la 1433 (cea dintâi carte scrisă în românește fiind un *Cod de legi*, al domnitorului Alexandru cel Bun) până la 1780, a doua, de la 1780 (*Gramatica* lui S. Micu și Gh. Șincai), până la 1828 (*Gramatica* lui I. H. Rădulescu) și a treia - 1828 p - 1850.

Una dintre coordonatele de seamă ale activității lui A. Pumnul a fost și aceea de istoric literar, în acest sens *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni* este considerată prima antologie de literatură română, în 4 volume, 6 părți, cu peste 2000 de pagini și care cuprinde texte literare sau de popularizare a unor

cunoștințe, Pumnul fiind considerat unul dintre întemeietorii istoriei literare românești. Autorul a inclus aici peste 100 de scriitori din toate provinciile românești, începând cu cărturarii vechi religioși și cu cronicarii, continuând până la mijlocul secolului al XIX-lea; este o adevărată „oglinză” a culturii noastre, dovedindu-se, în același timp, un prețios auxiliar didactic și un manifest al deșteptării conștiinței naționale. Pentru a putea vorbi despre acești scriitori a purtat o corespondență amplă cu scriitori, profesori, oameni de știință și cultură dintre cei mai reprezentativi ai epocii. Textele din fiecare autor erau precedate de notițe biografice despre viața și opera scriitorilor respectivi, conținutul antologiei fiind predominant literar, scopul educativ al lucrării fiind unul patriotic.

Interesul pentru lexicul românesc

O preocupare importantă a lui Aron Pumnul, pentru afirmarea individualității limbii române, a fost aceea a îmbogățirii și reînnoirii lexicului românesc, prin împrumuturi din limbile romanice și din latină, problema neologismelor preocupându-i pe cei mai mulți dintre lingviști în secolul al XIX-lea. Latiniștii vorbeau despre toate aceste împrumuturi, căutând să înlăture din română cuvintele de alte origini, mai ales pe cele de origine slavă. Dacă Hasdeu, Maiorescu, Odobescu... erau adepții neologismelor latine și romanice, respingând ideea eliminării cuvintelor înrădăcinate în limbă, indiferent de originea lor, A. Pumnul preciza, în articolul Formăciunea cuvintelor românești, că, dacă nu avem în limba noastră cuvinte pentru noțiuni noi, să le creăm prin mijloace proprii, iar dacă limba nu ne permite, atunci să împrumutăm din latină și din alte limbi romanice. În vederea îmbogățirii lexicului românesc trebuie să cunoaștem „fîrea cuvintelor românești”, spunea A. Pumnul, prin care limba română se deosebește de limbile romanice. Însă, modalitatea pe care el o propune pentru îmbogățirea vocabularului, prin derivare cu sufixe și prefixe românești, de la cuvintele existente și prin compunere, dar și prin românizarea împrumuturilor după legi fonetice proprii limbii noastre, era la fel de artificială ca și ortografia sa.

Era adeptul creării de cuvinte noi din rădăcini românești, cu sufixele –mânt și –ciune (de fapt, -înt, din lat. –entum și –iune, din lat. -ionem); după analogia unor cuvinte moștenite din latină, precum: jurământ, din lat. iuramentum, pământ, din lat. pavementum, mormânt, din lat. monumentum..., propunea cuvinte noi: limbământ, pentru gramatică, tâmplământ, pentru istorie, numărământ, pentru

matematică, știință, pentru filozofie, sufletământ, pentru psihologie, cugetământ, pentru logică..., care au provocat nedumeriri și ironii în epocă. După analogia unor cuvinte, ca: rugăciune (lat. rogationem), închinăciune (lat. inclinationem), amărăciune (lat. amaritionem)..., Pumnul încerca să introducă formele: năciune, năciunălită, ocupăciune, formăciune, contrăzicăciune..., pentru națiune, naționalitate, ocupație, formație, contradicție..., iar cu adverbul bine, folosit ca prefix, a creat cuvintele: binescriință (ortografie), binelegință (ortoepie), binesunânță (eufonie)...

Creațiile lexicale indicate de Aron Pumnul: leptură (lectură), subiept (subiect), cărăpter (caracter)... ar fi condus limba română la același impas ca și latinistii. Purismul lui nu a fost luat în serios de confrăți, care l-au ironizat adesea, Vasile Alecsandri, în comedia Matei Milo, director: „Vivat sacra apărăciune A lui nenea ciune Ce-a adus deșteptăciune La a noastră năciune”, sau în vodevilul Rusaliile: „Ești pentru năciune O perturbăciune, Abominăciune Și ecsecrăciune... Ciune, Ciune, Ciune, Du-te-n năibăciune!”

Aron Pumnul cunoștea foarte bine starea limbii române și legile fonetice care au acționat în timp asupra ei, dar nu a putut să evite unele exagerări, credea foarte mult în puterea de creație a limbii, în capacitatea ei de a se îmbogăți prin mijloace proprii, de a se înnoi și dezvolta continuu. Purismul lui era și consecința unei concepții proprii despre „neatârănarea” limbii române, cu structura ei unică, considerând împrumuturile corpuri străine.

Aron Pumnul – autor de gramatici și manuale

În anul 1864, la Viena, a publicat în limba germană, *Grammatik der rumänischen Sprache* (Gramatica limbii române pentru școli medii...), în care își susține sistemul ortografic; această gramatică era destinată elevilor străini care doreau să învețe românește și elevilor români din școlile germane, lucrarea fiind utilizată în Bucovina, timp de 25 de ani.

În Introducere, arăta că limba noastră nu are dialecte care să nu o facă înțeleasă de la o provincie la alta, el nu s-a gândit decât la dialectul dacoromân, neluând în seamă dialectele românești din sudul Dunării. Tot aici se ocupa și de sistemul ortografic al limbii române, folosit în diferite epoci, cu cele trei alfabeturi diferite (vechi chirilic românesc, nou chirilic românesc și românesc cu litere latine), ortografia și ortoepia formând un capitol de 38 de pagini. A indicat valorile

literelor și a considerat că regulile generale ale ortografiei limbii noastre sunt „simple, naturale și ușoare”, căci cuvintele se scriu așa cum se folosesc în vorbirea generală. Gramatica propriu-zisă cuprindea numai capitolul de Morfologie, în care erau prezentate părțile de vorbire, exemplele fiind date din limba populară. O adevărată surpriză ne oferă sistemul ortografic al lui A. Pumnul, cuprins în această gramatică din 1864, vizavi de formularea unor principii teoretice noi. Esențial rămâne principiul fonetic, dar supremul îndreptar al limbii este decretat uzul limbii. Regularitatea și eufonia sunt criteriile ortografice secundare. Nici de această dată, însă, sistemul ortografic al lui Aron Pumnul nu este ideal și nu este scutit de inconsecvențe, pentru că uzul limbii și scrierea fonetică sunt criterii mult prea elastice. Fonetismul lui Pumnul reprezintă, așadar, o reacție, explicabilă istoric, împotriva etimologismului extremist, valorificând individualitatea și originalitatea limbii române. El a ignorat evoluția limbii și a preconizat perfecționarea ei pe baza unor legi fonetice, care, însă, nu mai erau de actualitate, propunând generalizarea unor alternanțe vocalice și consonantice (năciune, cuminecăciune...), îmbogățirea lexicului prin derivare și compunere, ajungându-se la unele forme aberante (vorbământ, tâmplământ, limbământ...).

În Corespondență, Aron Pumnul menționa faptul că principala cauză care a împiedicat dezvoltarea limbii și literaturii române în școală a fost diversitatea sistemelor de ortografie folosite de scriitori. Propunea ca ortografia „latino-română” să fie aceeași pentru toate provinciile locuite de români și cerea colaborarea tuturor specialiștilor din domeniu, pentru aceasta. Astfel, într-o scrisoare adresată lui Pavel Vasici, din 1866, O epistolă... a fericitului Aron Pumnul în cauza ortografiei române, își exprima adevărată dezamăgire față de o ortografie cât mai simplă și accesibilă tuturor, având la bază alfabetul latin.

În anul 1882, îi apărea la Cernăuți, o a doua ediție din Gramatica limbii române pentru școli medii, în care alfabetul latin recomandat pentru scrierea limbii noastre era compus din 26 de semne, la care se adăugau x și q; sunetul ă era redat prin ă și e (cu semnul scurtimii) iar î, prin â, î și e și u (cu semnul scurtimii); recomanda și folosirea lui – u la sfârșitul cuvintelor; ș, ț erau notate ca atare; ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi ca în alfabetul italian; z era notat dz, în cuvinte latinești și z, în cele străine, iar înainte de b, d, g, l, v apare ca s (isvor...).

În Scurtă gramatică practică a limbii valahe, București, 1869, A. Pumnul se ocupa de accentul cuvintelor și de despărțirea lor în silabe și arăta că pentru scrierea limbii române este necesar alfabetul latin, compus din 21 de semne: literele k, w, q apar numai în cuvintele de origine străină; x se înlocuiește prin ss; y se înlocuiește prin i; pentru notarea lui ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi se urmărește modelul italian; z este notat dz și z; ă și î sunt notați: ă, î, â...; diftongul – oa se transcrie – o; pentru ș, ț se folosește sedila...

Din necesități didactice, Aron Pumnul a încercat să scrie și un manual de poetică, din care s-a păstrat un fragment, Foarma din afară a poeziei române, prea scurt încât să poată fi apreciată valoarea lui teoretică; autorul venea cu denumiri noi: subieptivă (pentru poezia lirică), obieptivă (epică), lucrătivă (dramatică), învățătivă (cea didactică), șir (vers), întorsură (strofa), cădință (rima), încheietură (silaba), picior (accentul)... Merită subliniat faptul că a fost interesat să dea școlilor un manual de poetică, însă acesta nu a fost utilizat de nimeni.

Aron Pumnul și preocupările pentru ortografia limbii române

În istoria lingvisticii românești, Școala fonetică bucovineană, al cărei întemeietor este considerat Aron Pumnul, s-a bucurat de prea puțină atenție, inițiatorul și principalul ei reprezentant, deși apreciat de unii confracți, este cunoscut doar ca autor al unui sistem ortografic aberant. Ortografia, pe care o propunea el, reprezenta o reacție împotriva etimologismului, primele preocupări lingvistice ale sale, datând din jurul anului 1845, pentru el limba era „sufletul națiunii”, militând în permanență pentru folosirea grafiei latine, pentru eliminarea din vocabularul românesc a neologismelor și pentru românizarea inclusiv a cuvintelor de origine latină.

La jumătatea secolului al XIX-lea, toți cărturarii români, cei mai mulți, adepți ai Școlii Ardelene, încercau să înlocuiască literele slavone cu cele latine, Aron Pumnul a recunoscut meritul Școlii Ardelene, în ceea ce privește originea și structura latină a limbii române, folosirea literelor latine în scrierea limbii noastre și renașterea națională prin limbă și istorie. De altfel, a vorbit despre problemele limbii române în articole scurte, în care acestea au fost mai mult enunțate, nu și lămurite, cu excepția ortografiei. Format la școala latinistă din Transilvania și lucrând la „Organul luminărei”, sub conducerea directă a lui Timotei Cipariu, Aron Pumnul a fost la început adeptul etimologismului.

Cea mai importantă dintre problemele dezbătute de A. Pumnul, aceea a originii latine a limbii noastre, a fost tratată, pe larg, în articolul *Curs de literatură română* și apoi, mai sumar, în articolul *Convorbire între un tată și fiul lui asupra limbii și literelor românești* (unde se dovedește adeptul etimologismului). În această lucrare apărută la Cernăuți, în 1850, tatăl arată fiului cum s-a făcut trecerea de la scrierea cu litere chirilice la cea cu caractere latine, dă definiția ortografiei și arată unele reguli de scriere. A. Pumnul susținea ideea că limba română și limbile romanice continuă latina populară și nu pe cea literară, clasică, dezvoltând afirmația lui Petru Maior, cu privire la identitatea limbii române cu latina populară. Ideea că româna este latină „originară” și nu „derivată” din latină, a reprezentat ideea centrală a gândirii lingvistice a lui Aron Pumnul, din care rezultă concepția lui asupra ortografiei și asupra vocabularului românesc.

Într-o scrisoare adresată, la 22 septembrie 1865, lui V. A. Urechia, la București, pe atunci ministru al învățământului, Aron Pumnul arăta că societățile literare românești din Arad, Sibiu și Cernăuți, la propunerea Ministerului Învățământului din Viena, au hotărât să-și unifice ortografia, pentru ca manualele școlare din întregul Imperiu austro-ungar să aibă o ortografie unitară cu litere latinești. La sfârșitul respectivei scrisori, A. Pumnul îl ruga pe V. A. Urechia să accepte invitația de a participa la o conferință, ca să discute despre aceste probleme ale ortografiei românești. Aron Pumnul, deși a fost respins de comisiile filologice organizate din inițiativă guvernamentală în câteva centre culturale românești din Austro-Ungaria, își va impune, în cele din urmă, punctul său de vedere, fiind considerat întemeietorul și conducătorul școlii ortografice bucovinene.

Societatea Româniea Jună a studenților români, de la Colegiul „Sfânta Barbara”, din Viena, societate cu program iluminist, printre ai cărei membri se număra și Aron Pumnul, își propunea întocmirea unei ortografii românești, ce avea ca punct de plecare *Tentamen-ul*, dar adopta față de August Treboniu Laurian un punct de vedere critic. A fost prezentat și un amplu proiect de ortografie cu litere latine, urmărind liniile generale din *Tentamen...*, pe care a încercat să-l completeze, propunând 21 de litere pentru 27 de sunete, explicând fiecare literă, în parte.

Ortografia a fost una dintre problemele care l-au preocupat vreme îndelungată, pe Aron Pumnul. Concluziile studenților români, din Viena, le-a formulat Aron Pumnul, sub influența ideilor lui A. T. Laurian și a lui T. Cipariu, în

primul său studiu dedicat ortografiei românești, *Literele corespunzătoare firei limbei rumânești*, semnat A. Pumnul și care a apărut în 1845, în *Foaie pentru minte, inimă și literatură* (ca replică polemică la un alt articol, publicat tot în *Foaie...*, în 1845, numerele 17 și 20, semnat *Român Mărcarine*, care milita pentru folosirea alfabetului chirilic și a unei ortografii strict fonetice; polemica pornea de la afirmația că limba română are nevoie de atâtea litere câte sunete are și că acest principiu se potrivește alfabetului chirilic, nu însă și celui latin, unde o literă poate exprima mai multe sunete, în scrierea cuvintelor fiind necesar să ne orientăm după limba latină).

În anul 1850, în ziarul „*Bucovina*” au apărut alte 3 studii, semnate *Arune Pumnul: Neatârnamarea limbei rumânești în dezvoltarea sa și în modul de a o scrie*, *Binescriința limbei rumânești cu litere romane*, și *Convorbire între un tată și între fiul lui asupra limbei și literelor rumânești*. În afara acestora, a mai publicat indicații asupra sistemului său ortografic și ortoepic în apendicele *Gramaticii* lui V. Ianovici, apărută la Viena, în 1851, precum și în *Gramatica sa*, publicată tot la Viena, în limba germană, în 1864, sub titlul *Grammatik der rumanischen Sprache fur Mittelschulen*.

Aron Pumnul și-a construit un sistem ortografic propriu, bazat pe cel mai economic inventar de semne grafice latinești, ce se caracteriza pe corespondența fonem-grafem. Însă, ceea ce a dus la dezaprobarea contemporanilor a fost dificultatea aplicării acestui sistem, în condițiile unei ortoepii neunitare, insuficient normate, dar și prejudecata aspectului inestetic al semnelor propuse. Sistemul său ortografic este lipsit de unitate, a evoluat, cu oscilații, între un etimologism latinist temperat și un fonetism etimologic românesc, cu numeroase inconsecvențe, iată câteva dintre principiile de bază ale ortografiei lui A. Pumnul: literele potrivite „cu firea” limbii române sunt cele „străbunești” latine; scrierea trebuie să fie imaginea fidelă a rostirii; fiecare cuvânt să se scrie așa cum se rostește în uzul general al vorbirii; 20 de litere latine vor reproduce sunete ale limbii române identice cu cele latine: pentru sunetele specifice românești se vor întrebuiți semne diacritice, linioare și semicercuri, pentru ș, ț, ge, gi, ce, ci; ortografia trebuie să fie unitară pentru toți românii...

Toate aceste reguli formulate de el și de continuatorii Școlii fonetice bucovinene sunt la fel de dificile și de nefirești ca ale etimologiștilor latiniști, cu

deosebirea că A. Pumnul nu face etimologism latin, ci unul românesc, adică, latiniștii au încercat să refacă unor cuvinte românești o ortografie apropiată de cea latină, în vreme ce A. Pumnul a folosit regulile fonetice în sens românesc, căutând să dea cuvintelor limbii noastre o formă ortografică și ortoepică românească corespunzătoare; el propunea să se scrie și să se rostească: plîntă, nu plantă, germîină, nu germană, căritate, nu caritate, lătină, nu latină, cărăpter, nu caracter, subiept, nu subiect, defept, nu defect..., pentru că a accentuat, urmat de nazalele m și n s-a transformat în toate cuvintele românești moștenite din latină, în î (â) (român, din romanus, câmp, din campus, mână, din manus)...., fiindcă a accentuat s-a transformat în toate cuvintele românești vechi în ă, sau pentru că grupul consonantic latin ct a devenit în română pt...

Din păcate, Aron Pumnul nu a înțeles că legile fonetice, de transformare a sunetelor și de formare a cuvintelor, au perioade mai scurte sau mai lungi de acțiune, în orice limbă, după care încetează și apar altele noi. Deși ortografia sa a constituit de la început obiect de ironie, a avut meritul de a fi sesizat principiile de bază ale unei adevărate ortografii fonetice, le-a susținut teoretic și a încercat să mobilizeze întreaga intelectualitate românească pentru elaborarea unei ortografii fonetice unitare pentru români.

În articolul Neatârnairea limbii române în dezvoltarea sa și în modul de a o scrie, publicat în 1850, în ziarul „Bucovina”, închinat „junimii române”, A. Pumnul subliniază legătura organică dintre limbă și naționalitate. Autorul se referă și la problema stadiului în care se afla limba română, considerând alfabetul latin cel mai potrivit pentru originea și structura limbii noastre. Menționa și necesitatea unui „îndreptar”, în vorbirea și scrierea limbii române, care să servească drept normă generală. Mai propunea litere romane corespunzătoare pentru sunetele din limba română, arătând pronunțarea lor și dând exemple de astfel de cuvinte. Dorea o ortografie uniformă, „curat românească”, și în încheierea lucrării făcea un apel la dezvoltarea limbii noastre, prin crearea și folosirea unui alfabet propriu. Sistemul său ortografic va avea o evoluție mai bună, el optând, teoretic, pentru un principiu ortografic fonetic. O grafie strict fonetică prezenta, însă, din cauza numeroaselor alternative fonetice ale limbii române, pericolul ca limba noastră să primească în scris un aspect neregulat.

De aceea, principiul fonetic trebuia completat cu acela al unei scrieri regulate, notându-se sunetele derivate, în alternanță, prin sunetele de bază. Cum Aron Pumnul era un adversar convins al semnelor diacritice, regulile sale ortografice, bazate, mai ales, pe notarea diferitelor accente, sunt, de fapt, tot atât de diferite ca și ale etimologiștilor. Iată câteva exemple, în continuare: a se va nota în trei feluri, când este în poziție finală (a – casa = casă; á – sá, fá=să; e – me = mă), și în aceleași trei feluri, dar bazat pe alte reguli, atunci când se află la mijlocul cuvintelor (a – în silabe: ca, ga; e – în prefixul răz- și în sufixul –ătate, și á – când este accentuat: táu, sáu = tău, său).

Dificultățile practice, însă, pe care le ridica un astfel de sistem de scriere, l-au determinat, mai târziu, pe Aron Pumnul să accepte utilizarea semnelor diacritice. Astfel, în volumul I, din *Lepturariu* (*Lepturariu rumânesc*, Viena, tom I, 1862, tom II, 1863, tom III, 1863, tom IV, partea I, 1864, tom IV, partea a II-a, 1865), surprindea o fază mixtă: ă se notează ae, î se notează î; ș, ț, z se notează sî, tî, dî, indiferent dacă i se aude sau nu, prin analogie cu cî, gî.; în anul 1864 a simplificat și mai mult sistemul, renunțând la e și la i, în č, ģ, adică, acolo unde se aude.

Concluzii

A fost o mare personalitate a primei jumătăți a secolului al XIX-lea, cercetarea lingvistică fiind partea cea mai reprezentativă a activității sale publicistice, unde a formulat numeroase idei originale. Concepția sa lingvistică vedește, ca și latinismul, o aceeași orientare raționalistă și metafizică. El a creat un sistem lingvistic, în care se traduc, cu valori specifice, concepțiile și aspirațiile politice ale generației sale și a furnizat argumente în formularea unor teze comparativ-istorice, susținute de unii dintre discipolii săi. A studiat limba în evoluția ei istorică, dar a greșit absolutizând legile fonetice valabile într-o perioadă depășită din istoria limbii române, nu a văzut aceste legi fonetice în evoluție, ci ca principii fundamentale, eterne și invariabile. A fost adversarul literelor chirilice și al etimologismului, a susținut introducerea alfabetului latin și principiul fonetic, însă, ortografia propusă de el a dat naștere la forme aberante și ridicole. Aron Pumnul a înțeles clar principiile de bază ale unei adevărate ortografii fonetice, pe care le-a susținut teoretic într-o epocă, în care domina etimologismul latinist și când însuși Heliade, care le formulase clar, în 1828, în prefața Gramaticii sale, se

îndepărtase de ele, prin alunecarea în exagerările italianizante. Aron Pumnul mai are și meritul de a fi încercat să-i mobilizeze pe toți intelectualii români, în vederea elaborării unei ortografii „fonetice” unitare pentru toți românii.

Dispariția lui i-a marcat pe mulți dintre cercetătorii vremii, astfel Alexandru Roman considera moartea lui Pumnul „o pierdere națională”, iar în ziarul „Concordia”, ce apărea la Budapesta, se menționa că „școlarii au pierdut pe dulcele lor părinte, bărbații pe modelul virtuții, națiunea pe profetul și stâlpul ei”. Revista lui I. Vulcan, „Familia”, scria: „Un stâlp al culturii naționale s-a ruinat, o făclie a luminării noastre s-a stins, o stea ivită pe orizontul întunecos al românimii a apus.”

Bibliografie

Dumitru Draica, Contribuții la istoria ortografiei românești, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2010

Dimitrie Macrea, Aron Pumnul. La 150 de ani de la nașterea sa, în „Cercetări de lingvistică”, XIII, 1968, nr. 2, pg. 167-192

Gheorghe Moldoveanu, Aron Pumnul, contribuții la dezvoltarea limbii și culturii românești din Bucovina, București, Editura academiei Române, 2007

Gheorghe Moldoveanu, Limba română în Bucovina. Statutul socio-cultural și politic, Iași, Editura A92, 1998

Ioana Petrescu, Concepția lingvistică a lui Aron Pumnul, în „Cercetări de lingvistică”, XI, 1966, nr. 2, pg. 175-183

Ilie Rad, Aron Pumnul (1818-1866), Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română, 2002

Luiza Seche, O lucrare puțin cunoscută a lui Aron Pumnul, în „Limba română”, XVII, 1968, nr.1, pg. 79-83

Petru Zugun, Un precursor român al filologiei (Aron Pumnul), în AUI, 25, 1979, pg. 99-101.